

Aileler ve Uygulayıcılar için MESEM Öğrencilerinin Hak Arama Rehberi

**İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI
MERKEZİ**

“

Mesleki Eğitim Merkezi (MESEM) öğrencilerine yönelik hazırlamış olduğumuz bu rehberin temel mevzuatı **“18 yaşından küçük her insan çocuktur.”** (Çocuk Hakları Sözleşmesi m.1) hükmüdür.

Bu rehber, öğrenciler ve aileleri için temel bir bilgilendirme kaynağı olup, hak ihlallerine karşı belirtilen kamu kurumlarına, kuruluşlara, meslek örgütlerine ve sivil toplum örgütlerine başvuru yapmanız önemle tavsiye edilir.

”

MESEM NEDİR?

Mesleki Eğitim Merkezi (kısaca MESEM), Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak, nitelikli iş gücü ihtiyacı çerçevesinde öğrencilerin; ilgi, istek, yetenek ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılması, başarılı ve mutlu olabilecekleri bir mesleği seçmeleri için meslek hakkında bilgilendirme yapmak ve eğitim sistemi ile çalışma hayatı arasındaki ilişkiyi güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. 3308 sayılı Kanunda MESEM kavramı olarak yer almakta olup aday çırak ve çıraklara ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

MESEM ile birlikte çıraklık eğitimi; örgün ve zorunlu eğitimin kapsamında yer almaktadır. **Ancak bu rehber açısından MESEM, çıraklık adı altında çalışan çocuk işçilerin hak ihlalleriyle karşılaştığı bir merkezi konumuna gelmiştir.** MESEM; mevzuat ve uygulamalar açısından irdelediğimizde, öğrenciyi/çırakları özne olarak kabul etmeyen; onun yerine işveren, işyeri ve işletmeleri önceleyen hatalı bir kamu politikasına dönüşmüştür.

ÖĞRENCİ MİYİM?

ÇIRAK MİYİM?

YOKSA ÇOCUK İŞÇİ MİYİM?

MESEM kapsamında olan ve 18 yaşından küçük herkes, öncelikle ve zorunlu olarak öğrencidir. Okul sırasında teorik ve pratik eğitim alırken amaç “eğitim” ve “öğrenim”dir. MESEM’de de bu amaçla hareket edilmelidir.

Anayasa m.42, “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkında yoksun bırakılamaz.” hükmü ile bu hakkı güvence altındadır. Oysa, tarih boyunca çocukların, öğrencilerin ve çırakların ucuz işgücü olarak görüldüğü ve çalıştırılarak yani “çocuk işçi” olarak istismar edildiği bilinen bir gerçektir.

Çocuk işçiliği;

- Çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan,
- Potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten,
- Okula gitmelerini engelleyen,
- Yaşlarına ve gelişimlerine uygun olmayan saatler ve koşullarda çalışmalarını gerektiren,
- Fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı olan,
- Çocukları şiddete açık hale getiren,

işlerde istihdam edilmesidir.

“Çocuk İşçi” ise gelişimini ve eğitimini engelleyen, kendisine zarar veren işlerde çalışmak durumunda kalan çocuktur. İş kanununa göre zorunlu eğitim çağında olan ve 15 yaşın altında bulunan çocukların çalıştırılması yasaktır. Bu kapsamda **çırak**; çıraklık sözleşmesine bağlı olarak bir meslek alanında, mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içinde geliştiren kişi olarak tanımlanır. Bu sözleşme **iş değil, eğitim amaçlı bir sözleşmedir**. Yani bu sözleşme, iş yaptırmak için değil; meslek öğretmek, el becerisi kazandırmak ve deneyim geliştirmek için yapılır. Çırakların iş görme yükümlülüğü, **yalnızca eğitimin gerektirdiği ölçüde** geçerlidir. Üretimi hedefleyen, öğrenim amacıyla ilgisi olmayan işleri yapmak zorunda değildirler.

MESLEKİ EĞİTİM SÜRECİ

MESEM'de yapılan eğitimin süresi 4 yıldır. Meslek liselerinden farklı olarak okul eğitimi haftada en az 8 saattir ve bu sürede öğrenci işyerinde ücretli izinli sayılır. Diğer günlerde işletmelerde mesleki eğitim yapılır. İşletmelerde yapılan bu mesleki eğitim ilk seneden son seneye kadar devam eder.

İlk sene aday çırak olarak başlayan öğrenci ikinci yıl çırak statüsüne ulaşır. Üçüncü yılın sonunda öğrenciler Kalfalık sınavına, dördüncü yılın sonunda ise Ustalık sınavına alınır ve başarılı olanlara "Ustalık Belgesi" verilir. Bu belgenin sahipleri bağımsız işyeri açabilirler ve kendi uzmanlık alanlarında eğitim verebilirler.

Öğrencilerin lise diploması alabilmeleri için Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen fark derslerini tamamlamaları gerekir.

MESEM KAYIT ŞARTLARI NEDİR?

MESEM'e kayıt olmak isteyen öğrencilerin;

- En az ortaokul veya imam hatip ortaokulunu bitirmiş olmaları,
- Sağlık durumlarının ilgili mesleğin öğrenimine elverişli olduğunu sağlık raporuyla belgelendirmeleri,
- Kayıt olunacak meslek dalı ile ilgili bir işyeri ile sözleşme imzalamaları,
- Sözleşme yapacakları iş yerinde "Usta Öğreticilik Belgesi"ne sahip bir usta bulunması gerekir.

ÖĞRENCİNİN SAHİP OLDUĞU SOSYAL HAKLAR NELERDİR?

Sağlık Durumu: Öğrenci, MESEM'e kaydolmadan önce sağlık durumunun seçtiği alana uygun olduğunu belgelemelidir. Sonradan gelişen sağlık sorunlarını da sağlık raporu ile belgelendirilerek okula bildirmelidir.

İşyeri Uygunluğu: Çocukların ve gençlerin hukuken korunan maddi ve manevi kişilik varlıklarına yönelik bir haksız fiil veya suç işlemiş olanların MESEM kapsamında öğrenci istihdam etmesi yasaktır.

Çalışma Süresi: Öğrencinin iş yerindeki haftalık toplam çalışma süresi 40 saati aşamaz. Öğrenci, gece vakti çalıştırılmaz.

İş Sağlığı ve Güvenliği: Öğrencinin iş yerindeki mesleki eğitime başlamadan önce iş sağlığı ve güvenliği eğitimi alması zorunludur. Bu eğitimi sözleşme yapılan işyeri verir. Koruyucu ekipmanlar (eldiven, gözlük, kulaklık vb.) işveren tarafından ücretsiz sağlanır. Öğrencinin işyerinde iş sağlığı ve güvenliğini tehdit eden bir risk faktörü tespit etmesi durumunda çalışmayı durdurma hakkı vardır.

Sözleşme: Sözleşme Okul, İşletme ve öğrenci/veli arasında gerçekleştirilir. Sözleşmede; öğrencinin ve işletmenin adı, haftalık eğitim süresi ve günleri, ödenecek ücret, sigorta bilgisi, iş sağlığı ve güvenliği hükümleri, tarafların hak ve yükümlülükleri yer almalıdır.

Ücret: Sözleşme ile belirlenebilir. Belirlenecek ücret, 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri için asgari ücretin %30'undan az olmamalıdır. 12. sınıf öğrencileri için ise kalfalık yeterliği kazanmaları halinde bu tutar asgari ücretin en az %50'sidir. Bu hususda kamu kurum ve kuruluşları gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.
(Ücret ve Sosyal Güvenlik m.25)

Sigorta: Öğrenciler, hem hastalıklara hem de iş kazası ve meslek hastalığına karşı kısmi sigortalıdır. Öğrencilerin sigorta primleri asgari ücretin %50'si üzerinden Milli Eğitim Bakanlığının ödeneğinden karşılanır. Bu sigorta primler emeklilik hakkı kapsamında sayılan primlerden değildir.

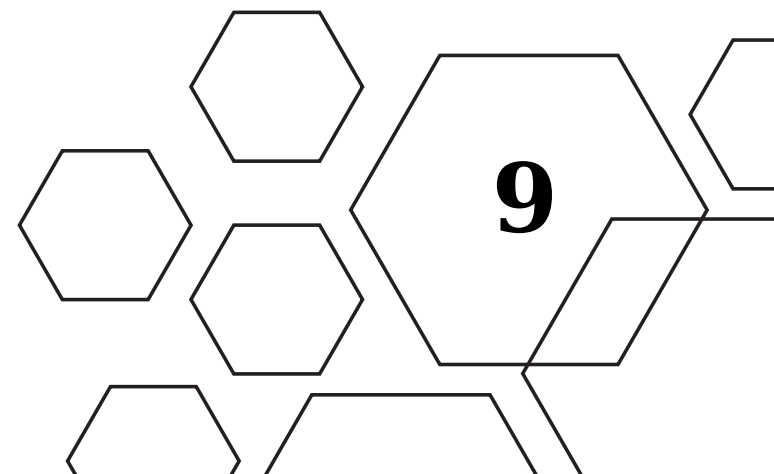
İş Kazası: Eğitim sırasında meydana gelecek iş kazaları ve meslek hastalıklarından işveren sorumludur. İş kazasına uğrayan öğrenci, bu durumu bildirmesi ve sağlık raporuyla belgelemesi halinde geçici iş göremezlik ödeneğinden faydalanır ve raporlu olduğu her gün için ödenek alır. Eğer öğrencinin uğradığı bedensel veya ruhsal rahatsızlığın meslekte kazanma gücünü en az %10 yitirdiği sağlık raporu ile belgelenirse hayat boyu sürekli iş göremezlik ödeneğinden faydalanır.

Hastalık Ödeneđi: Öğrencilerin, iş kazası ve meslek hastalığı dışında başka bir nedenle hastalandığında 3.günden itibaren geçici işgöremezlik ödeneği alma hakları vardır.

İzin: Tatil döneminde yılda 1 ay ücretli izin, gerektiğinde 1 ay ücretsiz izin verilebilir. Okul müdürlüğünün onayı ile mazeret durumlarında 1 aya kadar ücretsiz izin de mümkündür.

Yukarıda yer alan haklar ve yükümlülükler 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'na dayanmaktadır. Ancak bu düzenlemeler, MESEM uygulamasının mesleki eğitim adı altında çocukların işverenler için düşük maliyetli iş gücüne dönüştürülmesine yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu durum eğitim hakkının, çocukların sağlıklı gelişim, korunma ve insana yakışır yaşam koşulları gibi pek çok temel hakkının da ihlali anlamına gelmektedir.

Bu uygulama, çocukların üstün yararına aykırıdır ve çocuk haklarına dayalı bir eğitim ve istihdam politikasının gerekliliğini ortaya koyar.

MESLEKİ EĞİTİM SIRASINDA SIK KARŞILAŞILAN HAK İHLALLERİ NELERDİR?

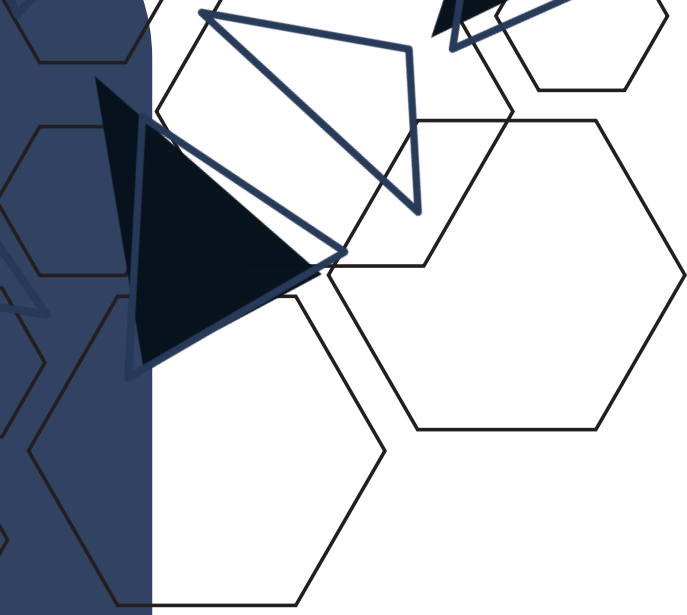
Tehlikeli İşlerde Çalıştırılma: MESEM kapsamındaki mesleki eğitimde yer alan bazı iş alanları “tehlikeli” veya “çok tehlikeli” sınıfındadır. Bu ortamlarda çocukların bulunması ciddi riskler taşır. (3308 s. Kanun m.18)

Koruyucu Ekipman Verilmemesi: İşveren, öğrenciye iş için gerekli kıyafetleri ve ekipmanları ücretsiz vermek zorundadır. Bu yükümlülük yerine getirilmediği takdirde iş kazası ve meslek hastalığı riski doğar. (3308 s. Kanun m.12; 6331 s. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu m.9, m.10)

Güvenlik Hakkı İhlali: İş yerinde ciddi ve yakın bir tehlikenin önlenemez olması durumunda öğrenci, çalışmayı durdurma ve güvenli bir alana geçme hakkına sahiptir. (6331 s. Kanun m.13)

Meslek Öğretilmeden Çalıştırılma: İşverenin, öğrencilere meslek öğretmek yerine onları doğrudan üretim işçisine dönüştürmesi yasaktır.

Kötü Muamele Ve Şiddet: İşyerinde öğrencilere fiziksel, sözlü, psikolojik veya cinsel şiddet uygulanamaz. (TCK m.94-96, m.103, m.105; Anayasa m.17)

Meslek Dışı İş Yaptırılması: İşyerinde öğrencilere, mesleki tecrübe kazanmak istediği iş kolu ile ilgisi olmayan işler yaptırılması yasaktır. (3308 s. Kanun m.18, m.19)

Ücretsiz veya Eksik Ücretle Çalıştırılma: Öğrenciye ödenecek ücret tam, düzenli ve zamanında verilmelidir. Ücretsiz çalıştırmak veya eksik ödeme yapmak sözleşmeye ve kanuna aykırıdır. (3308 s. Kanun m.25)

Sendika Hakkının Bulunmaması: MESEM kapsamında eğitim gören öğrencilerin, kanuna göre işçi sayılmadıkları için sendikaya üye olmaları veya sendika kurmaları yasaktır. (Ancak derneklere üye olmalarında veya dernek çatısı altında toplanmalarına bir engel yoktur.) (6356 s. Kanun m.2; 4857 s. Kanun m.4; 3308 s. Kanun m.18)

Diğer Hak İhlalleri: Dinlenme ve izin hakkının tanınmaması (4857 s. İş Kanunu m.53-56, m.63, m.68); Aşırı/fazla çalıştırılma (4857 s. Kanun m.4, 6331 s. Kanun m.4); Cinsiyet, etnik köken, inanç, yaş gibi sebeplerle ayrımcılık (TCK m.94-96, 122; Anayasa m. 10; 4857 s. Kanun m.5)

HAK İHLALİNE KARŞI BAŞVURU YERLERİ VE YOLLARI NELERDİR?

Başvurunuzu yazılı ve delil oluşturacak şekilde yapmanızı öneririz.

- Öğrencinin kayıtlı olduğu Okul; İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri;
- Cumhuriyet Başsavcılığı
- ALO 170- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İletişim Merkezi
- ALO 183- Çocuk, Kadın, Engelli ve Sosyal Destek Hattı
- ALO 112- Acil Yardım Hattı (kolluk ihbar hattı olarak da kullanılır)
- CİMER- Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
- Dostane Çözüm İçin: Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK Çocuk)
- Bulduğunuz İlin Barosu ve varsa Çocuk Hakları Merkezi
- Bulduğunuz İl ve İlçenin Belediyesi

Çocuk Emeđi İstismarina Hayır!

Çocuk İşçiliğine Hayır!

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

Katkı sunanlar: Av. Kardelen Ateşci, Av. Sinan Derman, Av. Kübra Demirel, Av. Esen Erolus, Av. Seray Ejderođlu, Av. Tuba Özel, Av. Dr. Murat Özveri.

Yayından Sorumlu Yönetim Kurulu Üyeleri: Av. Yelda Koçak Urfa, Av. Hürrem Sönmez.

Tasarım: Dilek Aydın.

Yayın Tarihi: 2025. İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2 Beyođlu-İst., Tel: (0212) 393 07 00
www.istanbulbarosu.org.tr / dergi@istanbulbarosu.org.tr

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi tarafından hazırlanan broşürün tüm hakları saklıdır.